

ÄLDRE PERSONERS RÄTTIGHETER

- viktiga internationella konventioner
och nationell lagstiftning

ÄLDRE PERSONERS RÄTTIGHETER
- viktiga internationella konventioner
och nationell lagstiftning

Layout: Joonas Tupala

Människorättscentrets publikationer 1/2019
ISBN 978-952-7117-34-7
<https://www.manniskorattsentret.fi/publikationer/>
© Människorättscentret
2019 Helsinki

INNEHÅLL

1	Inledning	4
2	Förenta nationerna	5
3	Europarådet	10
4	Europeiska unionen	17
5	Internationella arbetsorganisationen	19
6	Finlands grundlag och annan nationell lagstiftning	21
7	Till slut	25
	Källor	26

1 Inledning

Att skydda och främja äldre personers rättigheter är en viktig del av att trygga de grundläggande och mänskliga rättigheterna. Äldre personer har rätt till delaktighet, ett värdigt liv och tillräckliga tjänster. Sett ur de grundläggande och mänskliga rättigheternas perspektiv förvaltar en äldre person själv över sina rättigheter och är inte endast ett objekt för olika verksamheter.

Människorättscentrets mål är att stärka ett juridiskt perspektiv i verksamheter och beslutsfattande som är riktat mot äldre personer samt att också på en mera omfattande nivå påverka attityderna. Människorättscentret följer upp tillgodoseendet av äldres rättigheter och tar vid behov initiativ för att ingripa i missförhållanden.¹ Arbetet genomförs i samarbete med riksdagens justitieombudsman. I justitieombudsmannens uppgifter ingår särskilt laglighetsövervakning av äldres rättigheter.²

De internationella normerna för äldres rättigheter skapar grunden för den nationella lagstiftningen och åldringsspolitiken. På internationell och regional nivå finns det inte i större utsträckning internationella konventioner, normer eller handlingar, som uttryckligen fokuserar på äldres rättigheter. Den största delen av de handlingar som gäller äldres mänskliga rättigheter är så kallade soft-law-instrument, som staterna inte är starkt bundna att efterleva. Många internationella människorättskonventioner och andra internationella och regionala mekanismer har dock betydelse också för äldre personers rättigheter.

I denna publikation ser vi i detalj på internationella människorättsinstrument som är centrala med tanke på äldres rättigheter och granskar grundlagen och annan nationell lagstiftning, med fokus på äldre personer. Vi presenterar också några rättsfall som handlar om äldres rättigheter. Syftet med publikationen är att ge en täckande bild av äldres rättigheter och att erbjuda dem som vill fördjupa sig i ämnet länkar till det viktigaste bakgrundsmaterialet.

1 <https://www.manniskorattscentret.fi/aldre-personers-rattigheter/>

2 https://www.oikeusasiamies.fi/sv_SE

2 Förenta nationerna

En av Förenta nationernas (FN) främsta uppgifter är att främja de mänskliga rättigheterna och att skapa en internationell människorättslig norm. Under ledning av FN har man under de senaste årtiondena byggt upp ett system av konventioner, som sammanlagt består av nio konventioner med tilläggsprotokoll.

FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna (1948) gäller enligt artikel 1 alla människor. I förklaringens artikel 2 förtydligas att var och en är berättigad till alla rättigheter och friheter utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt.

I förklaringen omnämns inte ålder som en av de förbjudna diskrimineringsgrunderna, men man kan anse att ålder ingår i människors "ställning i övrigt", utifrån vilken friheterna och rättigheterna inte får begränsas. Förklaringens artikel 25 behandlar tillräcklig levnadsstandard och enligt den har alla rätt till trygghet, bland annat i händelse av ålderdom.

Den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter är inte juridiskt bindande, men de rättigheter den omfattar har fastställts i FN:s människorättskonventioner.

FN:s människorättskonventioner som Finland är bundet till

De internationella konventioner som ingått inom FN binder juridiskt de stater som ratifi-

cerat konventionerna.³ De flesta staterna har inkluderat dem i den nationella rättsordningen, men vissa har endast ansett dem vara statens internationella förpliktelser.

Flera av de av FN:s människorättskonventioner som Finland ratificerat⁴ gäller också äldre personer. Dessa konventioner är:

- internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (MP-konventionen)⁵
- internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ESK-konventionen)⁶
- konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering⁷

3 Om man anmäler att staten anslutit sig till konventionen innebär detta att staten ratificerat den. Om konventionen undertecknas innebär detta att staten endast lovar överväga att ratificera konventionen. En undertecknad konvention innebär dock en minimiförpliktelse om att staten inte gör något som strider mot konventionens mål och syfte.

4 Finland har inte ratificerat Konventionen till skydd för migrantarbetare och deras familjers rättigheter (International Convention on the Protection of the Rights of All Migrant Workers and Members of Their Families, ICRMW) och inte heller konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden (International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearance, CED).

5 International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR)

6 International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR)

7 International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination (CERD)

- konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning och dess tilläggsprotokoll⁸
- konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor⁹ och
- konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning¹⁰.

MP-konventionen innehåller bestämmelser om grundläggande fri- och rättigheter, som alla i egenskap av samhällsmedlem har rätt till. Dessa är yttrandefrihet, föreningsfrihet, religionsfrihet, skydd för familje- och privatlivet, rätten till en rättvis rättegång, förbud mot tortyr, grym, omänsklig eller förnedrande behandling och likhet inför lagen. Konventionen innehåller också ett generellt förbud mot diskriminering, minimikriterier för användning av dödsstraff samt bestämmelser om minoriteters rättigheter. I Finland trädde MP-konventionen i kraft 1976.

De **ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter som ESK-konventionen** innehåller är bl.a. rätt till social trygghet och tillräcklig levnadsstandard, rätt till hälsa, rätt till arbete och trygga och sunda arbetsförhållanden och rätt till utbildning och kultur.

Rättigheterna i ESK-konventionen förutsätter i allmänhet aktiva åtgärder från konventionsstaterna. Varje stat som anslutit sig till konventionen förbinder sig att med de medel som finns tillgängliga tillgodose de rättigheter som erkänts i konventionen.

ESK-konventionens fakultativa protokoll trädde i kraft 2008. Det fakultativa protokollet gör det möjligt att lämna in ett enskilt klagomål till FN:s kommitté för ESK-rättigheter, om en enskild individ eller en grupp anser att konven-

tionsstaten kränkt någon av de rättigheter som finns i konventionen.¹¹ För Finlands del trädde konventionen i kraft 1976 och det fakultativa protokollet trädde i kraft 2014.

I MP- och ESK-konventionerna garanteras alla de mänskliga rättigheter som de innehåller åt var och en utan åtskillnad av något slag, såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationellt eller socialt ursprung, egendom, börd eller ställning i övrigt. Även om ålder inte nämns som en diskrimineringsgrund, anses den ingå i "ställning i övrigt".

Finland ratificerade **FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning** (Convention on the Rights of Persons with Disabilities, CRPD) 2016.¹² I konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning omnämns konventionsstaternas skyldighet att ordna service som är avsedd för att begränsa och förebygga vidare funktionsnedsättning, bland annat för barn och äldre,¹³ och att för personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor och flickor, och för äldre personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till sociala trygghetsprogram och fat-

11 <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/cescr/pages/cescrindex.aspx>

12 <https://www.edilex.fi/valtiosopimukset/20160027>

13 Artikel 25.b "[Konventionsstaterna ska särskilt] erbjuda sådan hälso- och sjukvård som personer med funktionsnedsättning behöver särskilt på grund av deras funktionsnedsättning, inklusive tidig upptäckt och ändamålsenliga insatser, och service som är avsedd för att begränsa och förebygga vidare funktionsnedsättning, bl.a. för barn och äldre."

8 [Convention Against Torture \(CAT\) och Optional Protocol to the Convention Against Torture \(OP-CAT\)](#)

9 [Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women \(CEDAW\)](#)

10 [Convention on the Rights of Persons with Disabilities \(CRPD\)](#)

tigdomsbekämpningsprogram.¹⁴

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning kan tillämpas åtminstone på en del äldre. För att konventionen ska kunna tillämpas krävs dock också för äldre att de omfattas av det tillämpningsområde som fastställs i artikel 1, alltså personer med varaktiga fysiska, psykiska, intellektuella eller sensoriska funktionsnedsättningar, vilka i samspel med olika hinder kan motverka deras fulla och verkliga deltagande i samhället på lika villkor som andra.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (Convention Against Torture, CAT) trädde för Finlands del i kraft 1989. I konventionen avses med begreppet tortyr eller grym eller förnedrande behandling till exempel:

- varje handling genom vilken allvarlig smärta eller svårt lidande, fysiskt eller psykiskt, medvetet tillfogas
- en person behandlas förödmjukande och förnedrande eller personen hålls under sådana omständigheter eller
- när myndigheter försummar den frihetsberövades hälso- och sjukvård.

14 Artikel 28.2 "Konventionsstaterna erkänner rätten för personer med funktionsnedsättning att åtnjuta social trygghet utan diskriminering på grund av funktionsnedsättning och ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att trygga och främja att denna rätt förverkligas, däribland genom följande åtgärder:

[--] att för personer med funktionsnedsättning, särskilt kvinnor och flickor, och för äldre personer med funktionsnedsättning säkerställa tillgång till sociala trygghetsprogram och fattigdomsbekämpningsprogram." Därtill förpliktigas konventionsstaterna i artikel 8 (medvetandegörande) att bekämpa stereotypa uppfattningar med avseende på personer med funktionsnedsättning, i artikel 13 (tillgång till rättssystemet) omnämns åldersrelaterade anpassningar för att säkerställa tillgången till rättssystemet och i artikel 16 (rätt att inte utsättas för utnyttjande, våld eller övergrepp) nämns åldersanpassade skyddsåtgärder samt att hänsyn ska tas till de behov som betingas av ålder.

Finland ratificerade **det fakultativa protokollet till FN:s konvention mot tortyr** (Optional Protocol to the Convention Against Torture, OPCAT) 2014. I och med att det fakultativa protokollet trädde i kraft blev Finland skyldigt att enligt protokollet bilda ett nationellt besöksorgan. Det nationella besöksorganets uppgift är att inspektera platser där frihetsberövade personer hålls. Sådana platser kan förutom fängelser, förvaringsenheter och barnskyddsanstalter under vissa förutsättningar vara vårdplatser och boendeenheter för äldre. Riksdagens justitieombudsman är Finlands nationella besöksorgan.¹⁵

Konventionen om avskaffande av all slags diskriminering av kvinnor (Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women, CEDAW) trädde i Finland i kraft 1986.¹⁶ I artikel 11.1e i CEDAW-konventionen nämns kvinnornas rätt till social trygghet särskilt då det är frågan om bland annat ålderdom.

Internationella konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination, CERD) har som syfte att förhindra diskriminering på grund av ras, hudfärg, härkomst eller nationellt eller etniskt ursprung. Staterna skall med alla till buds stående medel sträva efter att förhindra rasism i allmänhet och att kriminalisera rasdiskriminering och hets mot folkgrupp i synnerhet. Diskriminering på grund av ålder eller av äldre nämns inte skilt i konventionen. Konventionen trädde i Finland i kraft 1970.

Instrument och organ som inte är bindande

År 1991 godkände FN:s generalförsamling **FN:s principer för äldre personer** (UN Prin-

¹⁵ https://www.oikeusasiamies.fi/sv_SE/web/guest/nationella-besoksorganet-opcat-

¹⁶ https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/1986/19860067?sopviite_id=19860067

principles for Older Persons).¹⁷ Dokumentet är en av det viktigaste FN-materialet om äldre. Syftet med principerna är att komplettera de existerande bindande människorättskonventionerna. Principerna för äldre personer har delats in i grupper, som handlar om ett självständigt liv, delaktighet, omsorg, att förverkliga sig själv och människovärde.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter godkände 1995 **den allmänna kommentaren nr 6 till ESK-konventionen om äldres ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter** (General comment No. 6: The Economic, Social and Cultural Rights of Older persons).¹⁸ Den allmänna kommentaren behandlar artiklarna i ESK-konventionen utifrån tillgodoseendet av äldre personers rättigheter. Kommentaren omfattar artikel 3 om jämlikhet mellan kvinnor och män, artikel 6 och 8 om rättigheter i arbetslivet, artikel 9 om rätten till social trygghet, artikel 11 om tillräcklig social trygghet och artikel 13 och 15 om rätt till utbildning och kultur.

FN:s kommitté för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter godkände därtill 2008 **den allmänna kommentaren nr 19 till ESK-konventionen om rätt till social trygghet**.¹⁹ I den allmänna kommentaren behandlas äldre som en grupp. Enligt den allmänna kommentaren ska konventionsstaterna också säkerställa äldre personers sociala trygghet, bland annat genom pensionssystem och system som inte är baserade på försäkringar.

År 2010 gav kommittén för avskaffande av diskriminering av kvinnor (CEDAW-kommittén) **rekommendation nr 27 om skydd av äldre kvinnors mänskliga rättigheter** (General Recommendation No. 27 on Older Women and Protection of Their Human Rights).²⁰ I rekommendationen konstateras att äldre kvinnor inte är en enhetlig grupp. Alla har sina egna

erfarenheter, kunskaper och förmågor. Deras ekonomiska och sociala situation är beroende av olika demografiska, politiska, sociala, miljö-, familj- och individuella faktorer. Äldre kvinnors betydelse i det offentliga och privata livet är ovärderlig. Enligt rekommendationerna ska konventionsstaterna till exempel motarbeta negativa stereotyper om äldre kvinnor, förebygga våld mot äldre kvinnor, trygga deras möjligheter att delta i det offentliga och politiska livet och tillgodose likabehandling vad gäller lön och pensioner.

Det internationella åtgärdsprogrammet och den politiska deklARATIONEN (Madrid International Plan of Action on Ageing and the Political Declaration, MIPAA)²¹ som man kom överens om i Madrid godkändes vid FN:s världstoppmöte om äldre 2002. Åtgärdsprogrammet ersatte Wiens internationella åtgärdsprogram för äldre från 1982. MIPAA fokuserar på tre teman, äldre personer och utveckling, att främja äldres hälsa och välfärd samt miljöer som öppnar möjligheterna för och stöder äldre.

FN:s ekonomiska kommission för Europa (UNECE) utarbetade 2002 en regional verksamhetsstrategi (Regional Implementation Strategy, RIS), som innehåller tio förbindelser för att verkställa MIPAA. Social- och hälsovårdsminister har 2007 och 2012 rapporterat om verkställandet för Finlands del. I UNECE:s ministerdeklaration i Lissabon 2017 betonades tre målsättningar, som de europeiska staterna ska sträva efter att uppnå innan 2022: att erkänna de möjligheter som äldre innebär, att uppmuntra till att stanna längre kvar i arbetslivet och en längre arbetsförmåga samt att trygga ett värdigt åldrande.²²

FN:s öppna arbetsgrupp om äldre (UN Open-Ended Working Group on Ageing, OEWG) inledde sin verksamhet 2010.²³ OEWG har till uppgift att utvärdera de internationella strukturerna, att identifiera eventuella brister i

17 <https://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OlderPersons.aspx>

18 <https://www.refworld.org/pdfid/4538838f11.pdf>

19 <https://www.undocs.org/E/C.12/GC/19>

20 <https://www.refworld.org/docid/4ed3528b2.html>

21 https://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/Madrid_plan.pdf

22 <http://www.unece.org/population/ageing.html>

23 <https://social.un.org/ageing-working-group/>

tillgodoseendet av äldres rättigheter och att bedöma behovet av nya instrument och åtgärder för att trygga de äldres rättigheter. Arbetsgruppen hade sitt tionde sammanträde i april 2019. Under sammanträdet fokuserade man särskilt på frågor som gällde social trygghet och utbildning sett ur äldres rättigheters perspektiv.

Rosa Kornfeld-Matte från Chile utnämndes 2014 till **FN:s första oberoende expert för äldres mänskliga rättigheter** (Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons).²⁴ Bland annat besöker den oberoende experten olika länder och rapporterar årligen till FN:s råd för mänskliga rättigheter om frågor som gäller äldres rättigheter. Människorättscentret gav i augusti 2015 den oberoende experten ett utlåtande om effekten av verkställandet av MIPAA på de mänskliga rättigheterna i Finland.²⁵

24 <https://www.ohchr.org/EN/Issues/OlderPersons/IE/Pages/IEOlderPersons.aspx>

25 <https://www.ihmisoiikeuskeskus.fi/@Bin/2464117/Finnish%20NHRI%20MIPAA%20Questionnaire.pdf>

3 Europarådet

Europarådet är en mellanstatlig organisation vars fokus ligger på mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatlighet. Till de viktigaste verktygen i detta arbete hör bindande konventioner och övervakningen av att dessa konventioner efterlevs.

De konventioner inom Europarådet som är bindande för finska staten är:

- Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (EKMR)²⁶
- Den reviderade europeiska sociala stadgan (Revised European Social Charter)²⁷
- Europeiska konventionen om förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT)²⁸
- Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulfördraget)²⁹
- Europarådets stadga om regionala språk och minoritetsspråk³⁰
- Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter³¹ och
- Europarådets konvention om åtgärder mot människohandel³².

26 https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SWE.pdf

27 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsviite/2002/20020078>

28 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910017/19910017_2

29 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2015/20150053/20150053_2

30 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1998/19980023/19980023_2

31 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1998/19980002/19980002_2

32 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2012/20120044/20120044_2#idp446140176

Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) garanterar alla som faller inom konventionsstaternas jurisdiktion de friheter och rättigheter som fastställs i konventionen. På samma sätt som i MP- och ESK-konventionerna nämns ålder inte heller i Europakonventionen som en förbjuden diskrimineringsgrund. Friheterna och rättigheterna i konventionen ska *”säkerställas utan diskriminering på någon grund såsom kön, ras, hudfärg, språk, religion, politisk eller annan åsikt, nationellt eller socialt ursprung, tillhörighet till nationell minoritet, förmögenhet, börd eller ställning i övrigt”*. Man har ansett att diskriminering på grund av ålder är diskriminering på grund av *”ställning i övrigt”*.

Fördraget innehåller samma medborgerliga rättigheter och friheter och politiska rättigheter som MP-konventionen, men i något mera omfattande mån. I Finland trädde Europakonventionen i kraft 1990.

Den reviderade europeiska sociala stadgan har som syfte att trygga och främja de sociala rättigheterna i Europa. Den trädde i kraft i Finland 2002. Stadgan garanterar de nämnda rättigheterna för alla personer som omfattas av medlemsstaternas jurisdiktion *”utan någon åtskillnad såsom på grund av ras, hudfärg, kön, språk, religion, politisk eller annan uppfattning, nationell härstamning eller socialt ursprung, hälsa, tillhörighet eller nationell minoritet, börd eller ställning i övrigt.”* Också i den sociala stadgan anses diskriminering på grund av ålder ingå i *”ställning i övrigt”*.

Den reviderade sociala stadgan är med tanke på äldres rättigheter exceptionell och av stor betydelse, eftersom dess artikel 23 garanterar äldre människors rätt till socialt skydd:

För att säkerställa äldre människors rätt till socialt skydd, åtar sig parterna att anta eller främja, direkt eller i samarbete med offentliga eller privata organisationer, lämpliga åtgärder avsedda särskilt

- att möjliggöra för de äldre att så länge som möjligt förbli fullvärdiga samhällsmedlemmar genom
 - a. att tillhandahålla lämpliga resurser som sätter dem i stånd att föra ett värdigt liv och att spela en aktiv roll i det offentliga, det sociala och det kulturella livet,
 - b. att tillhandahålla information om tjänster och arrangemang som de äldre har tillgång till samt om deras möjligheter att utnyttja dem.
- att möjliggöra för de äldre att fritt välja livsstil och föra ett oberoende liv i den omgivning som de är förtrogna med så länge som de önskar och kan genom
 - a. att tillhandahålla bostäder som passar för deras behov och hälsotillstånd eller lämpligt stöd för anpassning av deras bostäder,
 - b. hälsovård och tjänster som deras tillstånd kräver;
- att tillförsäkra äldre som bor på institutioner lämpligt stöd med hänsyn till deras privatliv, samt delaktighet i beslut som rör levnadsförhållandena på institutionen.

Artikel 23 förpliktar alltså de fördragsslutande parterna³³ som den ratificerats av att säkerställa den sociala trygghet som äldre människor behöver, vården, omsorgen och möjligheterna

³³ Artikel 23 ingår i de artiklar i stadgan som det är frivilligt för avtalsparterna att binda sig till.

att förbli fullvärdiga medlemmar i samhället. Artikel 23 förpliktar därtill avtalsparterna att garantera att äldre som bor på institutioner har möjlighet att påverka den vård de får. Artikel 23 i den sociala stadgan är den första artikeln i en konvention om mänskliga rättigheter som uttryckligen skyddar äldres rättigheter. Den drar upp riktlinjerna för en ny syn på äldres liv och förutsätter att föredragsstaterna vidtar lämpliga åtgärder inom de områden som den omfattar.

Äldre människor kan ha en nedsatt förmåga att fatta beslut. Avtalsparterna ska i sin nationella lagstiftning ha förfaranden som möjliggör en stödmodell för beslutsfattande i dessa situationer. Man kan inte anta att en äldre person inte förmår fatta beslut ensam eller med stöd enbart på grund av att personen har en särskild diagnos eller en intressebevakare. En äldre persons förmåga att fatta ett visst beslut ska bedömas utifrån beslutets karaktär och ändamål samt den äldre personens hälsotillstånd när beslutet fattas. En äldre person kan behöva hjälp att uttrycka sin vilja och sina preferenser. Innan man bedömer att personen inte är förmögen att fatta ett visst beslut, ska man pröva alla lämpliga kommunikationsmetoder, som ord, bilder eller tecken.

Lagstiftningen ska skapa tillräckliga garantier, med vilka man kan hindra godtyckligt ingripande i en äldre persons rätt att fatta beslut, också då personen förmåga att fatta beslut är nedsatt. Man ska försäkra sig om att när en person agerar å en äldre persons vägnar eller i dennes namn, ska denna ingripa så lite som möjligt i den äldre personens önskemål och rättigheter.³⁴

Artikel 23 förutsätter att avtalsstaterna vidtar åtgärder mot den illabehandling äldre personer utsätts för. Staterna ska bedöma hur omfattande problemet är, de ska öka medvetenheten om illabehandlingen av äldre och vidta åtgärder inom lagstiftningen eller andra åtgärder.³⁵

Finland har ratificerat artikel 23 och är således skyldigt att verkställa de rättigheter för äldre personer som artikeln omfattar. Finland har också ratificerat tilläggsprotokollet till den europeiska sociala stadgan angående ett kollektivt klagomålsförfarande, som trädde i kraft 1998.³⁶

Utgående från artikel 1 i **Europeiska konventionen om förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CPT-konventionen)** bildades den så kallade CPT-kommittén (European Committee for the Prevention of Torture and Inhuman or Degrading Treatment or Punishment). Kommitténs uppgift är att besöka anstalter och enheter där det finns frihetsberövade människor. Kommittén reder ut hur dessa personer behandlas och stärker vid behov deras skydd mot tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling. Förutom fängelser besöker kommittén också polisinsättningar, försvarsenheter, psykiatriska sjukhus, barnskyddsenheter och andra enheter inom socialvård.

35 https://lib.ohchr.org/HRBodies/UPR/Documents/Session9/AD/ECSR_UPR_AND_S09_2010_CouncilofEurope.pdf

36 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1998/19980076>

34 [https://hudoc.esc.coe.int/eng/#\[{"ESCArticle":\["23-00-000"\],"ESCDcType":\["FOND","Ob"\],"ESCDcIdentifier":\["2013_163_05/Ob/EN"\]}\]](https://hudoc.esc.coe.int/eng/#[{)

CPT-kommittén har utarbetat en minneslista över de frågor som det finns orsak att beakta i samband med CPT-systemets besök vid enheter inom socialvården där människor kan vistas mot sin vilja.³⁹ I minneslistan rekommenderas att man i samband med besöken fäster uppmärksamhet bland annat vid följande:

- Är placeringen vid enheten/anstalten mot personens vilja baserad på lagstiftning och på vilket håll fattas beslut om placeringen? Hurdant är det förfarande där beslutet fattas?
- Förekommer det illabehandling vid enheten?
- Finns det möjlighet för par att bo tillsammans om de så önskar?
- Har de boende möjlighet att använda sina egna kläder och har det ett utrymme försett med lås att förvara sina egna saker i?
- Används begränsningsåtgärder vid enheten, och ifall de används, hurudana? Är användningen av begränsningsåtgärder baserad på lagen? Vem fattar beslut om begränsning? Antecknas begränsningsåtgärderna?
- Finns det personer vid enheten vars juridiska funktionsförmåga är begränsad? Hur tillgodoses deras rättigheter?

Även **andra Europarådets mänskliga rättskonventioner** tryggar i tillämpliga delar äldres rättigheter. Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (den så kallade Istanbulkonventionen) skyddar också äldre personer mot att bli utnyttjade, utsatta för våld och vanvård. Europarådets stadga om regionala språk och minoritetsspråk samt Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter är för sin del av stor betydelse för äldre personer som tillhör en språklig eller kulturell minoritet.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) övervakar att Europakonventionen efterlevs. Den är av stor betydelse med tanke på tillgodoseende av de äldres rättigheter, eftersom domstolens beslut är bindande för konventionsstaterna. De fällande domar som Europadomstolen gett i mål som gällt äldre personers rättigheter har bland annat handlat om otillräcklig vård och omsorg, förhållandena för äldre fångar samt rätten till en rättvis rättegång. Domarna från Europadomstolen är starkt bindande för de stater som är anslutna till Europakonventionen och staterna följer dem också väl.

Europadomstolens avgörande:

I fallet *Dodov v. Bulgarien* (59548/00, 17.1.2008) försvann den klagandes mor som led av Alzheimers sjukdom, från ett statligt vårdhem för äldre. Enligt den klagande hade moderns liv varit i fara på grund av vårdpersonalens försummelser. Polisen hade inte heller omedelbart efter moderns försvinnande vidtagit alla nödvändiga åtgärder för att leta efter henne. Den utredning som följde av händelsen ledde inte till straffrättsliga eller disciplinära sanktioner och det civilrättsliga förfarandet för att få gottgörelse hade enligt den klagande räckt orimligt länge. Enligt Europadomstolens avgörande hade man brutit mot artikel 2 i Europakonventionen (rätt till livet). Europadomstolen ansåg att det fanns ett klart samband mellan en bristande övervakning och försvinnandet. Rättssystemet hade inte garanterat den klagande en saklig och rask efterbehandling. Dessutom kränkte det att rättsprocessen för ersättningsarna drog ut på tiden artikel 6 i Europakonventionen (rätt till en rättvis rättegång), eftersom processen hade räckt över tio år. Enligt Europadomstolen var polisens åtgärder i fallet dock tillräckliga.

³⁹ <https://rm.coe.int/16806fc22b>

Fallet X and Y v. Croatia (5193/09, 3.11.2011) gällde socialmyndigheternas åtgärder för att begränsa en moders och dotters rättshandlingsförmåga. Modern, som utsetts till dotterns vårdnadshavare, var sängbunden. Man misstänkte också att hon led av demens och därför fråntagit henne sin rättshandlingsförmåga. Enligt klagomålet hade modern inte informerats om dessa åtgärder och hon hade inte blivit hörd i frågan. Europadomstolen ansåg att man i fallet hade kränkt artikel 6 i Europakonventionen (rätt till en rättvis rättegång), eftersom man för moderns del inte följt tillräckligt med garantier för förfarandet och beslutet hade haft negativa konsekvenser för moderns privatliv. Enligt Europadomstolen skulle myndigheterna ha haft tillgång till mildare åtgärder än att begränsa rättshandlingsförmågan.

Fallet McDonald v. the United Kingdom (4241/12, 20.5.2014) gällde en 71 år gammal kvinna med rörelsehinder, som anförde ett besvär till domstolen när den veckovisa vård som lokalmyndigheterna erbjöd henne minskades. Grunderna till att vården minskades var att kvinnans assistans i samband med toalettbesök nattetid kunde ersättas med inkontinensskydd och madrasskydd. Europadomstolen ansåg att myndigheternas beslut kränkte artikel 8 i Europakonventionen (rätt till skydd för privat- och familjeliv) under tiden 21.11.2008-4.11.2009. Under denna tidsperiod var förfarandet inte förenligt med nationell lagstiftning, eftersom det stred mot den klagandes vårdplan. Ingen rättskränkning skedde dock efter 4.11.2009, då vårdplanen blev granskad. Staten har omfattande prövningsrätt vad gäller de knappa resurserna. Att ingripa i personens rättigheter hade på grund av resursbrist varit oundvikligt i fallet.

I fallet Farbtuhs v. Latvia (4672/02, 2.12.2004) hade en person blivit dömd 1999 för folkmord och brott mot mänskligheten för deportering av letter och att ha orsakat letters död under stalinisternas förtryck åren 1940-1941. Enligt den klagande kunde fängelsets oförmåga att tillgodose den klagandes behov på grund av dennes ålder och hälsotillstånd under den utdragna fångenskapen ses som omänsklig eller förnedrande behandling. År 2001 anhöll fängelsedirektören om att den klagande skulle frigges på grund av dennes hälsotillstånd, men denne frigavs inte förrän 2002 med motiveringen att den klagandes hälsotillstånd hade försämrats i fängelset. Enligt Europadomstolen hade behandlingen av den klagande stridit mot artikel 3 i Europakonventionen (förbud mot förnedrande behandling). När fängelsedomens inleddes var den klagande 84 år gammal, benförlamad och hade en funktionsnedsättning som gjorde så att denne inte klarade av sin vardag. Den klagande led också av flera allvarliga kroniska och obotliga sjukdomar. På grund av den klagandes höga ålder och hälsotillstånd var en utdragen fångenskap inte lämplig.

I fallet Jablonská v. Poland (60225/00, 9.3.2004) anförde en 81-årig person ett besvär som gällde den tid som det räckte att upphäva av en handling som en notarie bestyrkt. Processen hade inletts när personen var 71 år gammal. Europadomstolen ansåg att den utdragna processen stred mot artikel 6 i Europakonventionen (rätt till en rättvis rättegång). På grund av personens höga ålder borde man vid de polska domstolarna varit särskilt noggranna i handläggningen av fallet.

Icke-bindande instrument

I Europarådets ministerkommittés rekommendation till medlemsstaterna om främjande av äldre människors mänskliga rättigheter (Recommendation CM/Rec(2014)2 of the Committee of Ministers to member States on the promotion of human rights of older persons) från 2014 strävar man efter att säkerställa främjandet, skyddet och tryggheten av äldre människors mänskliga rättigheter och grundläggande friheter och att främja att äldres människovärde respekteras.⁴⁰

Enligt rekommendationerna tillgodoses inte rättigheterna för tillfället på bästa möjliga sätt. Ministerkommittén rekommenderar därför ett antal åtgärder som medlemsstaterna ska vidta för att förbättra situationen. Åtgärderna gäller jämlikhet, autonomi, delaktighet, social trygghet, arbete och rättspraxis samt skydd mot våld och illabehandling. Rekommendationen tar också upp goda exempel där man på nationell nivå förbättrat äldre personers rättigheter. Dokumentet är inte juridiskt bindande, men det anses ha stor vikt eftersom det undertecknats av alla Europarådets medlemsstater.

Europarådets ministerkommitté gav sina tidigare rekommendationer om äldre personer 1994 (Recommendation Rec(94)9 concerning elderly people).⁴¹ Ministerkommittén har också givit rekommendationer om bland annat åldrande och funktionsnedsättning (Recommendation CM/Rec(2009)6 on ageing and disability in the 21st century)⁴² samt om att minska risken att äldre invandrare ska bli utsatta och hur deras välmående kan förbättras (Recommendation CM/Rec(2011)5 of the Committee of Ministers on reducing the risk of vulnerability of elderly migrants and improving their welfare)⁴³. Också Europarådets parlamentariska församling PACE har gett ett stort antal rekommendationer och resolutioner om äldre personers rättigheter och ställning⁴⁴

41 https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=09000016804c49ec

42 <https://rm.coe.int/16806992fc>

43 https://www.coe.int/t/democracy/migration/resources/recommendations-resolutions_en.asp

44 <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17545&lang=en>

40 <https://www.refworld.org/docid/53fdc73e4.html>

4 Europeiska unionen

Enligt **Europeiska unionens grundfördrag** (Lissabonfördraget), som trädde ikraft 2009, strävar EU efter att bekämpa diskriminering på grund av kön, ras, etniskt ursprung, religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning. EU har behörighet att vidta lämpliga åtgärder för att bekämpa denna slags diskriminering.⁴⁵

I artikel 21 i **Europeiska unionens stadga**⁴⁶ fastställs att diskriminering på grund av bland annat ålder är förbjuden. Artikel 25 i stadgarna handlar uttryckligen om äldres rättigheter. Enligt artikeln *"erkänner och respekterar unionen rätten för äldre att leva ett värdigt och oberoende liv och att delta i det sociala och kulturella livet."* I artikel 34 i stadgarna erkänns därtill rättigheten till social trygghet och sociala förmåner i fall av ålderdom. Stadgan är dock endast bindande för EU-institutioner och -organ samt för nationella myndigheter när de tillämpar unionens lagstiftning.

Rådets direktiv om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet (2000/78/EG)⁴⁷ förbjuder diskriminering på grund av religion eller övertygelse, ålder eller sexuell läggning i arbetslivet. Direktivet gäller alltså också äldre personer, men det skydd

mot diskriminering som direktivet garanterar omfattar endast arbetslivet. Därtill utgör särbehandling på grund av ålder enligt direktivet inte diskriminering om särbehandlingen på ett objektiva och rimligt sätt inom ramen för nationell rätt kan motiveras av ett berättigat mål som rör särskilt sysselsättningspolitik, arbetsmarknad och yrkesutbildning, och sätten för att genomföra detta syfte är lämpliga och nödvändiga. Alla medlemsstater i EU är skyldiga att sätta direktiven i kraft i den nationella lagstiftningen.

Europadomstolen⁴⁸ har behandlat flertalet mål som gällt direktivet och som handlat bland annat om pensionsförmåner och avgångsvederlag. I fallet Mangold v. Helm (C-144/04, 2005)⁴⁹ konstaterade domstolen att förbudet mot diskriminering på grund av ålder är en allmän princip inom Europeiska gemenskapen och att direktiv 2000/78/EG uttrycker denna princip.

48 Europeiska gemenskapens domstol fram till 2009.

49 <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-144/04>: Ett förhandsavgörande hörde samman med ett tyskt domstolsfall, där en 56-årig person i visstidsanställning anklagade sin arbetsgivare för att ha brutit mot direktiv 2000/78/EG. Enligt tysk lagstiftning kunde en visstidsanställning med en person under 52 år ingås endast på objektiva grunder, men denna bestämmelse gällde inte personer över 52 år. Enligt domstolen stred förfarandet mot direktiv 2000/78/EG och att den aktuella tyska lagen inte borde ha tillämpats i de nationella domstolarna.

45 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> artiklarna 10 och 19(1).

46 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=celex%3A12012P%2FTXT>

47 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=celex%3A32000L0078>

I fallet Dansk Industri v. Rasmussen (C-441/14, 2016)⁵⁰ ansåg Europadomstolen att den allmänna principen om förbud mot diskriminering på grund av ålder såsom denna kommer till uttryck i direktiv 2000/78/EG, ska tolkas så, att den även i en tvist mellan enskilda utgör hinder för en nationell ordning enligt vilken arbetstagare inte är berättigade till avgångsvederlag om de har rätt till tjänstepension från arbetsgivaren. Unionsrätten ska tolkas så, att det ankommer på en nationell domstol, som prövar en tvist mellan enskilda som omfattas av tillämpningsområdet för direktivet, att vid tillämpningen av bestämmelserna i nationell rätt tolka dem på ett sådant sätt att de kan tillämpas i överensstämmelse med direktivet, eller att vid behov underlåta att tillämpa de bestämmelser i nationell rätt som strider mot den allmänna principen om förbud mot diskriminering på grund av ålder.

50 <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-441/14>: Den hänskjutande domstolen har påpekat att eftersom Rasmussen hade varit anställd hos Ajos sedan den 1 juni 1984, hade han i princip rätt till ett avgångsvederlag motsvarande tre månadslöner enligt 2a § stycke 1 i lagen om privatanställda tjänstemän. Eftersom han hade fyllt 60 år vid den tidpunkt då han lämnade sin tjänst och hade rätt till tjänstepension från sin arbetsgivare enligt ett system som han hade anslutit sig till före 50 års ålder, kunde han - enligt 2a § stycke 3 i denna lag, såsom denna bestämmelse har tolkats i fast nationell rättspraxis - emellertid inte framställa krav på något sådant avgångsvederlag, trots att han fortsatte att vara verksam på arbetsmarknaden efter det att han lämnat sin anställning hos Ajos. Den nationella domstolen ställde i sitt hänskjutande frågan om den allmänna unionsrättsliga principen om förbud mot åldersdiskriminering innebär att det föreligger hinder mot en ordning såsom denna.

Också ett flertal andra direktiv, så som direktivet om fastställande av miniminormer för brottsoffers rättigheter och för stöd till och skydd av dem (2012/29/EU) och bestämmelserna om konsumentskydd tangerar äldres rättigheter. Sedan 2008 har man inom EU berett det så kallade **horisontella direktivet** (Förslaget till rådets direktiv om likabehandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning, KOM (2008) 426, s.k. Horizontal Directive). Direktivet skulle utvidga skyddet mot diskriminering inom unionen och bland annat förbjuda diskriminering på grund av ålder. Utarbetandet av direktivet har dock framskridit långsamt.⁵¹

Med tanke på äldres rättigheter är det centralt att äldre personer har jämlik tillgång till information. Europaparlamentets och rådets **direktiv (2016/2102) om tillgänglighet avseende offentliga myndigheters webbplatser och mobila applikationer** trädde i kraft 2016.⁵² Tillgänglighetsdirektivet inkluderar minimikraven för tillgängligheten hos den offentliga förvaltningens webbtjänster och medlen för att övervaka att tillgänglighetskraven uppfylls. I Finland trädde lagen om tillhandahållande av digitala tjänster i kraft 2019.

51 [http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com\(2008\)0426_/com_com\(2008\)0426_sv.pdf](http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/com/com_com(2008)0426_/com_com(2008)0426_sv.pdf)

52 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:32016L2102>

5 Internationella arbetsorganisationen

De av Internationella arbetsorganisationens (International Labour Organization, ILO) konventioner som berör äldres rättigheter fokuserar bland annat på icke-diskriminering, utbildning, sysselsättning och socialskyddsförmåner. **Konvention (nr 128) om invaliditets-, ålders- och efterlevandeförmåner**⁵³ innehåller förpliktelser om beviljande av ålderspension och minimnivå. Finland ratificerade konventionen 1975. I **konvention (nr 111) angående diskriminering i fråga om anställning och yrkesutövning**⁵⁴ uppmanas konventionsparterna att främja jämlikhet på arbetsmarknaden och i samband med yrkesutövning. Ålder har inte explicit inkluderats i förteckningen över diskrimineringsgrunder, men diskriminering på grund av ålder kan tolkas ingå i åtskillnad, uteslutning eller företräde. Finland ratificerade konventionen 1970.

53 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=100:0:12100:::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312273

54 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=100:0:12100:::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312256

Andra ILO-konventioner som är centrala med tanke på äldre är bland annat konvention (nr 102, 1952) angående minimistandard för social trygghet⁵⁵, konvention (nr 122, 1964) angående sysselsättningspolitik⁵⁶, konvention (nr 142, 1975) om yrkesvägledning och yrkesutbildning vid utvecklingen av mänskliga resurser⁵⁷, samt konvention (nr 156, 1981) om jämställdhet mellan manliga och kvinnliga arbetstagare: arbetstagare med familjeansvar⁵⁸.

55 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=100:0:12100:::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312247

Finland har inte ratificerat detta avtal.

56 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=100:0:12100:::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312267

57 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=100:0:12100:::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312287

58 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=100:0:12100:::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312301

ILO har också gett rekommendationer om äldre arbetstagares rättigheter. Syftet med **ILO:s rekommendation (nr 162, 1960) om äldre arbetstagare**⁵⁹ är att garantera äldre arbetstagares rättigheter och likabehandling i arbetet och yrket. Rekommendationen kräver att staterna vidtar åtgärder bland annat för att säkerställa äldres arbets-, karriär- och utbildningsmöjligheter, arbetsförhållanden, social trygghet samt i mån av möjlighet att övergången till pension sker frivilligt.

Enligt **ILO:s rekommendation (nr 202, 2012) om nationellt socialt grundskydd**⁶⁰ ska staterna garantera alla en grundläggande social trygghet, med grundläggande inkomstrygghet, såsom förmåner vid ålderdom, och att alla har tillgång till nödvändig hälso- och sjukvård. Andra rekommendationer som anknyter till äldre arbetstagare är till exempel rekommendation (nr 166, 1982) om uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ⁶¹, enligt vilken ålder inte är en uppsägningsgrund, och rekommendation (nr 131, 1976) om invaliditets-, ålders- och efterlevandeförmåner⁶².

59 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312500:NO

60 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3065524:NO

61 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312504:NO

62 https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312469:NO

6 Finlands grundlag och annan nationell lagstiftning

De grundläggande fri- och rättigheterna är nationella rättigheter. Bestämmelser om dem finns i staternas egna konstitutioner. De skiljer sig på så sätt från de mänskliga rättigheterna, som är internationella och grundar sig på överenskommelser mellan stater. I praktiken har de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna ofta samma innehåll.

I Finland finns de grundläggande fri- och rättigheterna i kapitel 2 i Finlands grundlag (731/1999)⁶³. Hänvisningar till rättigheterna finns redan i början av grundlagen, i 1 kap. 1 § 2 mom. i lagen: *”Finlands konstitution är fastslagen i denna grundlag. Konstitutionen skall trygga människovärdets okränkbarhet och den enskilda människans frihet och rättigheter samt främja rättvisa i samhället.”* Grundlagen åtnjuter särskilt skydd och det är svårare att göra ändringar i den än i så kallade vanliga lagar. De grundläggande fri- och rättigheterna är således en central del av kärnan i Finlands rättsordning. Enligt 22 § i grundlagen ska det allmänna se till att de grundläggande fri- och rättigheterna och de mänskliga rättigheterna tillgodoses.

I regel har de grundläggande fri- och rättigheterna ingen åldersgräns. Det finns dock några undantag. Rätten att rösta i val har begränsats till finska medborgare som fyllt aderton år.⁶⁴ För vissa grundläggande fri- och rättigheter finns det dessutom särskilda be-

stämmelser för att skydda barns rättigheter.⁶⁵ Förutom de undantag som gäller för barn finns det ingen övre åldersgräns för de rättigheter som beskrivs i kapitlet om grundläggande fri- och rättigheter. De rättigheter som beskrivs gäller således äldre personer på samma sätt som alla andra.

Den viktigaste grundläggande rättigheten med tanke på tillgodoseendet av äldres rättigheter är förbudet mot särbehandling på grund av ålder.⁶⁶ Ingen får utan godtagbart skäl särbehandlas. I grundlagen är särbehandling på grund av kön, ålder, ursprung, språk, religion, övertygelse, åsikt, hälsotillstånd eller handikapp eller av någon annan orsak som gäller hans eller hennes person förbjudet. En följd av diskrimineringsförbudet är att som utgångspunkt har äldre samma rättigheter som alla andra inom alla livsområden. Det finns naturligtvis situationer där det finns ett godtagbart skäl att begränsa en viss rättighet för en bestämd ålder. Till exempel gäller rätten till småbarnspedagogik endast barn.

De äldre är en grupp med stor mångfald. Olika personers behov, önskan och livssituation skiljer sig stort från varandra. Många äldre har dock gemensamt att funktionsförmågan försämras i takt med att åldern stiger. Därför är

63 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

64 Finlands grundlag 2 kap. 14 §: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

65 Finlands grundlag 2 kap. bl.a. 6 och 19 §: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

66 Finlands grundlag 2 kap. 6 §: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

rätten till social trygghet⁶⁷ en viktig grundläggande rätt för äldre. Förutom rätten till oundgänglig försörjning och omsorg omfattar den också rätten till tillräckliga social-, hälsovårds- och sjukvårdstjänster.

Diskrimineringsförbudet finns både i flera människorättskonventioner som är bindande för Finland och i Finlands grundlag. Förbudet konkretiseras i diskrimineringslagen, som också verkställer EU:s direktiv om likabehandling och diskriminering i arbetet (2000/43/EG och 2000/78/EG).⁶⁸

I Finland har diskriminering på grund av ålder bland annat tagits upp i högsta förvaltningsdomstolens årsboksavgörande HFD:2011:107.

Målet handlade om en polis ålder vid tjänsteavgång. I fallet hade en kriminalöverkommisarie begärt att förvaltningsdomstolen skulle fastställa att han var skyldig att avgå från sin tjänst som kriminalöverkommisarie hos centralkriminalpolisen först när han fyllde 68 år, vilket är den allmänna avgångsåldern för tjänstemän enligt statstjänstemannalagen. Enligt polisförvaltningsförordningen är avgångsåldern för en kriminalöverkommisarie 63 år, eftersom han tillhör polisbefälet.

Enligt HFD hade det inte i målet utretts eller av sammanhanget framgått att det skulle ha funnits objektiva och välgrundade skäl eller målsättningar som skulle motivera en lägre avgångsålder än den allmänna avgångsåldern för tjänstemän. Regleringen skulle anses stå i strid med lagen och direktivet om likabehandling och kunde inte tillämpas till tjänstemannens nackdel. Enligt 107 § i grundlagen skulle bestämmelsen därför inte tillämpas, då den stod i strid med lag.⁶⁹

Ordnandet av tillräckliga social- och hälsovårdstjänster enligt de grundläggande och mänskliga rättigheterna konkretiseras av ett stort antal nationella lagar. Som utgångspunkt ordnas social- och hälsovårdstjänster för äldre enligt den primära lagstiftningen enligt samma principer som för alla andra.

Centrala lagar för ordnandet av socialvårdstjänster är **socialvårdslagen**⁷⁰, **lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården**⁷¹, **lagen om stöd för närståendevård**⁷² och **familjevårdslagen**⁷³. Central lagstiftning för ordnandet av tillräckliga hälsovårdstjänster är **hälso- och sjukvårdslagen**⁷⁴ och **lagen om patientens ställning och rättigheter**⁷⁵.

Därtill finns **lagen om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre**, också kallad äldreomsorgslagen.⁷⁶ Äldreomsorgslagen innehåller i främsta hand formella bestämmelser om kommunernas skyldighet att stödja och främja den äldre befolkningens funktionsförmåga, utredning av äldre personers servicebehov och att svara på detta behov samt bestämmelser om servicens kvalitet.

En viktig formell lag för att tillgodose äldre personers rättigheter särskilt inom socialvården är **förvaltningslagen**⁷⁷, som bland annat innehåller bestämmelser om god förvaltning, partställning och förande av talan samt behandling och avslutande av ärenden hos myndigheter.

Lagen om förmyndarverksamhet⁷⁸ är viktig om en äldre person inte ensam kan sköta

70 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2014/20141301>

71 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2000/20000812>

72 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2005/20050937>

73 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2015/20150263>

74 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2010/20101326>

75 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1992/19920785>

76 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120980>

77 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030434>

78 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990442>

67 Finlands grundlag 2 kap. 19 §: <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

68 [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0043; https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/ALL/?uri=CELEX:32000L0078](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/ALL/?uri=CELEX%3A32000L0043;https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/ALL/?uri=CELEX:32000L0078)

69 <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho/vuosikirjat/2011/201103589?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=syrjint%C3%A4%20ik%C3%A4>

sina ekonomiska eller andra angelägenheter. En lag som i praktiken är viktig med tanke på att äldre ska få tillgång till service är också **lagen om klientavgifter inom social- och hälsovården**.⁷⁹

Rättsskydd inom social- och hälsovårdstjänster

Rätten till tillräckliga social- och hälsovårdstjänster är inte entydig. Inte heller socialvårdslagen eller någon annan vanlig lagstiftning om social- och hälsovårdstjänster är entydig. De ska tolkas. Beslut om att få socialvård eller om socialvårdens avgifter är förvaltningsbeslut. Man kan i allmänhet söka ändring i dessa beslut vid en förvaltningsdomstol.

I sitt årsboksbeslut HFD:2016:197 avgjorde högsta förvaltningsdomstolen hur lagen om service och stöd på grund av handikapp skulle tillämpas på en äldre person som drabbats av ögonsjukdom.

Högsta förvaltningsdomstolen ansåg att A:s behov av personlig assistans berodde huvudsakligen på funktionshinder som förorsakats av åldersdegeneration av ögonbotten i sjukdomens våta form. På basis av den utredning som lämnats i ärendet ansåg högsta förvaltningsdomstolen att risken att insjukna i degeneration av ögonbotten ökade med ökad ålder, men att till insjuknandet också bidrar andra riskfaktorer och att man inte vet vad som förorsakar sjukdomen. Även unga personer kan insjukna i den.

Åldersdegeneration av ögonbotten hade därför inte samband med åldrande på det sätt som avses i lagen om service och stöd på grund av handikapp eller lagens förarbeten. Personens ögonsjukdom och svåra synskada var följaktligen inte en följd av att organismen oundvikligen försvagas när en människa åldras, och ögonsjukdomen och synskadan samt de svåra funktionshinder som dessa medförde hade inte samband med normalt åldrande.⁸⁰

Om tillgången till hälso- och sjukvård eller förfarandet i social- och hälsovårdsärenden fattas inga förvaltningsbeslut som kan överklagas. Lagenligheten inom social- och hälsovårdens verksamhet övervakas av tillsynsmyndigheter med olika prioriteringar, som tillstånds- och tillsynsverket för social- och hälsovården Valvira⁸¹, regionförvaltningsverken⁸², riksdagens justitieombudsman⁸³ och statsrådets justitiekansler⁸⁴. Den första åtgärden om en klient misstänker att man förfarit felaktigt är att framställa en anmärkning till den som ansvarar för verksamhetsenheten.⁸⁵

Valvira gav våren 2019 ett beslut i ett tillsynsärende som gällde huruvida ordandet av verksamheten vid en enhet inom vårdbranschen som tillhörde företag X skett på tillbörligt sätt.⁸⁶

Valvira gav med stöd av lagen om privat socialservice X en uppmaning om att åtgärda de brister och missförhållanden som upptäckts i verksamheten. Valvira konstaterade att det vid flera av X enheter inom äldreomsorgen uppdragats brister som allvarligt äventyrar klientsäkerheten. Bristerna hörde samman med genomförandet av enheternas egentillsyn och ansvarspersonernas uppgifter, för liten personal i förhållande till klienternas servicebehov samt organiseringen av biträdande uppgifter vid enheterna.

81 <https://www.valvira.fi/>

82 <https://www.avi.fi/>

83 <https://www.oikeusasiamies.fi/sv/web/guest/eoa>

84 <https://www.okv.fi/sv>

85 Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården 23 § och Lag om patientens ställning och rättigheter 10 §

86 Valviras beslut Dnro V/23037/2017.

79 <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajanta-sa/1992/19920734>

80 <https://www.finlex.fi/fi/oikeus/kho/vuosikirjat/2016/201605125?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vanhus%2A>

I riksdagens justitieombudsmans beslut från 2017 handlade det om begränsandet av grundläggande rättigheter i serviceenheter som erbjuder vård, omvårdnad och omsorg inom socialvård.⁸⁷

I sitt avgörande konstaterade biträdande justitieombudsman bland annat att självbestämmanderätt hör till vårt system för grundläggande fri- och rättigheter som en del av rätten till personlig frihet och integritet. (...) En persons grundläggande fri- och rättigheter kan endast begränsas om tillämpningen av begränsningen grundar sig på lag och uppfyller kraven på att begränsningen är nödvändig, proportionerlig och ändamålsenlig. (...) Då förutsättningar och förfaranden som ska följas vid begränsande av grundläggande fri- och rättigheter inte har fastställts i annan lagstiftning, kan begränsandet av grundläggande rättigheter i enskilda fall endast komma på fråga som nödvärn eller en försvarshandling som är nödvändig för att avvärja fara enligt vad som föreskrivs i 4 kap. 4 och 5 § i strafflagen.

Biträdande justitieombudsman konstaterade därtill att utgångspunkten för socialvård och omsorg alltid är att den genomförs i samråd med klienten eller patienten. Klientens eller patientens vilja ska alltid utredas enligt bestämmelserna i lagen om klientens ställning och rättigheter inom socialvården och lagen om patientens ställning och rättigheter. Om man är tvungen att begränsa en persons självbestämmanderätt eller andra rättigheter eller friheter ska man alltid försäkra sig om att inga andra mindre begränsande metoder finns att tillgå.

Biträdande justitieombudsman konstaterade att då man begränsar en persons grundläggande fri- och rättigheter ska man se till att den klient som begränsningarna av de grundläggande fri- och rättigheterna riktas till har tillgång till tillräckliga rättsmedel. Enligt 21 § i grundlagen har var och en rätt att på behörigt sätt utan ogrundat dröjsmål få sin sak behandlad av en domstol eller någon annan myndighet som är behörig enligt lag samt att få ett beslut som gäller hans eller hennes rättigheter och skyldigheter behandlat vid domstol eller något annat oavhängigt rättskipningsorgan.

Vid en inspektion genomförd 2018 och som förordnats av riksdagens justitieombudsman handlade det om isolering av en patient vid somatisk hälso- och sjukvård.⁸⁸

Justitieombudsmannen konstaterade som en följd av inspektionen att enligt 7 § i Finlands grundlag har var och en rätt till personlig frihet, integritet och trygghet. Ingen får berövas sin frihet godtyckligt eller utan laglig grund. Isolering av patient vid somatisk hälso- och sjukvård är inte lagstadgad. Begränsande av självbestämmanderätt enligt mentalvårdslagen får endast användas i vården av en sådan patient som tagits in för observation eller för vård vid en enhet som ger psykiatrisk vård.

Vid verksamhetsenheter inom socialvården är personalen då och då tvungen att tillgripa begränsande åtgärder för att trygga antingen patientens egen eller en annan persons hälsa eller säkerhet. Dessa åtgärder, som inte uttryckligen grundar sig på lagstiftning, kan vara tillåtna enligt bestämmelserna om nödvärn och nödtillstånd i 4 kap. i strafflagen. Åtgärder baserade på nödvärn eller nödtillstånd får endast pågå så länge som situationen fortsätter. Om man i ett nödtillstånd är tvungen att isolera en patient inom somatisk vård i ett säkerhetsrum, ska isoleringen ske på ett säkert sätt och patientens människovärde ska respekteras. Patienten har rätt till vård och omsorg av god kvalitet. Ett isoleringsrums ändamålsenlighet har avsevärd betydelse när man bedömer om isoleringen som helhet har genomförts så att den räknas som människovärdig behandling samt hälso- och sjukvård av hög kvalitet. Minimikraven som ett säkerhetsrum måste uppfylla kan vara de omständigheter som krävs enligt mentalvårdslagen för att trygga isoleringen av en psykiatrisk patient.

87 BJO 31.1.2017, Dnro 699/4/16: <https://www.oikeusasiatiet.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/699/2016>

88 EOAK/729/2018: <https://www.oikeusasiatiet.fi/fi/ratkaisut/-/eoar/729/2018>

7 Till slut

De nuvarande internationella människorättskonventionerna kritiseras föra att de inte på ett systematiskt och heltäckande sätt tar äldres erfarenheter och rättigheter i beaktande. Under de senaste åren har man i olika sammanhang föreslagit att en ny internationell konvention eller ett regionalt avtal om äldres rättigheter ska utarbetas.⁸⁹

I den nationella lagstiftningen behöver bland annat bestämmelserna om begränsningen av självbestämmanderätten ses över. För tillfället finns det inga bestämmelser om detta. Med tanke på de äldres service är också en reform av lagstiftningen om klientavgifter viktig. Det finns till exempel inga bestämmelser om avgif-

ter för serviceboende i socialvårdslagen, vilket leder till att de äldres och deras anhörigas ställning är juridiskt och ekonomiskt osäker. Den fällande dom som Europeiska kommittén för sociala rättigheter gav Finland gällde delvis de oklara och varierande förfarandena för klientavgifter (se s. 13).

Förutom att utveckla konventioner och lagstiftning, är det vid sidan av verkställandet och tillsynen av dessa, synnerligen viktigt att göra de grundläggande och mänskliga rättigheterna till en fast del av diskussionerna om de äldre. Att betona de äldres rättigheter och stärka deras delaktighet i samhället kan för sin del ändra attityderna mot de äldre i en mera positiv riktning. Samtidigt är det viktigt att minnas att de äldre inte är en enhetlig grupp, utan människor som sinsemellan är olika, har olika bakgrund och lever i olika situationer.

⁸⁹ Se t.ex. HelpAge International: https://social.un.org/ageing-working-group/documents/HelpAge_briefing%20paper%20for%20the%201st%20session%20of%20the%20OEWG_%20April%202011.pdf

KÄLLOR

Människorättskonventioner och annan nationell lagstiftning

FN

Konventionen om avskaffande av all form av diskriminering av kvinnor (1979)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1986/19860068/19860068_2

Konventionen om avskaffande av alla former av rasdiskriminering (1965)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1970/19700037/19700037_2

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (1966)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760008/19760008_2

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (1984)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1989/19890060/19890060_2

Konventionen till skydd för migrantarbetares och deras familjers rättigheter (1990)

<http://www.un.org/documents/ga/res/45/a45r158.htm>

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1966)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1976/19760006/19760006_2

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (2006)

<https://www.finlex.fi/sv/esitykset/he/2014/20140284.pdf>

[översättningen som en del av regeringens proposition om godkännande av konventionen]

Europarådet

Stadgan om regionala språk och minoritetsspråk (1992)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1998/19980023/19980023_2

Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1950)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1990/19900019/19900019_2

Europeiska konventionen om förhindrande av tortyr och omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (1987)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1991/19910017/19910017_2

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (1995)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1998/19980002/19980002_2

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter (1996)

http://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2002/20020080/20020080_2

Europeiska unionen

Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012P/TXT&from=SV>

Europeiska unionens grundfördrag (2007)

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=SV>
[konsoliderad version från 2012]

Rådets direktiv om inrättande av en allmän ram för likabehandling i arbetslivet 2000/78/EG (2000)

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/?uri=CELEX:32000L0078>

Internationella arbetsorganisationen (ILO)

ILO:s rekommendation (nr 162, 1960) om äldre arbetstagare

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312500:NO [på engelska]

Internationella arbetsorganisationen ILO:s konventioner Arbets- och näringsministeriet, Finlands ILO-delegation https://www.tem.fi/files/25956/ilo_yleissopimukset.pdf

ILO:s rekommendation (nr 131, 1976) om invaliditets-, ålders- och efterlevandeförmåner

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312469:NO [på engelska]

ILO:s rekommendation (nr 202, 2012) om nationellt socialt grundskydd

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:3065524:NO [på engelska]

ILO:s rekommendation (nr 166, 1982) om uppsägning av anställningsavtal på arbetsgivarens initiativ

http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_INSTRUMENT_ID:312504:NO [på engelska]

Andra människorättsinstrument

Europarådets ministerkommitté (2014). *Recommendation CM/Rec(2014)2 of the Committee of Ministers to member States on the promotion of human rights of older persons.*

<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=2162283&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

Den allmänna förklaringen om mänskliga rättigheter (1948).

<https://www.ohchr.org/EN/UDHR/Pages/Language.aspx?LangID=swd>

Madrid International Plan of Action on Ageing and the Political Declaration (2002).

<http://undesadspd.org/Portals/0/ageing/documents/Fulltext-E.pdf>

[Inofficiell finsk översättning: http://www.monitoringris.org/documents/norm_glob/mipaa_finnish.pdf]

Kommittén för avskaffande av all form av diskriminering av kvinnor (2010) *General Recommendation No. 27 on Older Women and Protection of Their Human Rights.* UN Doc. CEDAW/C/GC/27.

<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/472/53/PDF/G1047253.pdf?OpenElement>

Kommittén för ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (1996) *General comment No. 6: The Economic, Social and Cultural Rights of Older persons.* UN Doc. E/1996/22

<http://www.refworld.org/docid/4538838f11.html>

United Nations Principles for Older Persons (1991). UN Doc. A/RES/46/91/ [Annex].

<http://www.un.org/documents/ga/res/46/a46r091.htm>

Rättsfall

Riksdagens justitieombudsman

AOA 31.1.2017, Dnro 699/4/16.

EOAK/729/2018.

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna

Dodov v. Bulgaria, 17.1.2008, 59548/00.

Farbtuhs v. Latvia, 2.12.2004, 4672/02.

Jablonská v. Poland, 9.3.2004, 60225/00.

X and Y v. Croatia, 3.11.2011, 5193/09.

McDonald v. the United Kingdom, 20.5.2014, 4241/12.

EU-domstolen

Dansk Industri v. Rasmussen (C-441/14, 2016).

Europeiska gemenskapens domstol

C-144/04, *Werner Mangold v. Rüdiger*

Helm, 22.11.2005.

Högsta förvaltningsdomstolen

2.12.2016/5125, KHO:2016:197.

19.12.2011/3589, KHO:2011:107.

Valvira

Dnro V/23037/2017.

Nationell lagstiftning

Förvaltningslagen (434/2003)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2003/20030434>

Lag om förmyndarverksamhet (442/1999)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1999/19990442>

Familjevårdslag (263/2015)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20150263>

Socialvårdslag (1301/2014)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2014/20141301>

Finlands grundlag (731/1999)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1999/19990731>

Lag om stödjande av den äldre befolkningens funktionsförmåga och om social- och hälsovårdstjänster för äldre (980/2012)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2012/20120980>

Lag om stöd för närståendevård (937/2015)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2005/20050937>

Lag om patientens ställning och rättigheter (785/1992)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1992/19920785>

Lag om klientens ställning och rättigheter inom socialvården (812/2000)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2000/20000812>

Lag om klientavgifter inom social- och hälsovården (734/1992)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1992/19920734>

Hälso- och sjukvårdslag (1326/2010)

<https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2010/20101326>

Övriga källor

AGE Platform Europe (2012). *Active Senior Citizens for Europe: A Guide to the EU*. AGE Platform Europe: Bryssel.

http://www.age-platform.eu/images/stories/EN/activesenior_citizens_for_europe-_a_guide_to_the_eu.pdf

Chicago Declaration on the Rights of Older Persons (2014).

<http://www.jmls.edu/braun/pdf/chicago-declaration-v11.pdf>

European Charter of the Rights and Responsibilities of Older People in Need of Long-term Care and Assistance (2010).

http://www.age-platform.eu/images/stories/22204_AGE_charte_europeenne_EN_v4.pdf

Europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (2014). *Elderly people and the European Convention on Human Rights – Fact Sheet*.

http://www.echr.coe.int/Documents/FS_Elderly_ENG.pdf

Europeiska kommissionen (2008). *Förslag till rådets direktiv om genomförande av principen om lika behandling av personer oavsett religion eller övertygelse, funktionshinder, ålder eller sexuell läggning*. KOM(2008) 426.

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/sv/TXT/?uri=CELEX:52008PC0426>

Fredvang, Marthe ja Biggs, Simon (2012). *The Rights of Older Persons. Protection and Gaps under Human Rights Law*. Social Policy Working Paper no. 16. Brotherhood of St Laurence and University of Melbourne Centre for Public Policy.

<http://social.un.org/ageing-working-group/documents/fourth/Rightsolderpersons.pdf>

Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons (2015). *Report of the Independent Expert on the enjoyment of all human rights by older persons, Rosa Kornfeld-Matte*. UN Doc. A/HRC/30/43.

<http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session30/Pages/ListReports.aspx>

Martin, Claudia, Rodríguez-Pinzón, Diego, Brown, Bethany (2015). *Human rights of older people: universal and regional legal perspectives*. Springer: New York.

Social- och hälsovårdsministeriet (2012). *Reporting on National Follow-up to the UNECE Regional Implementation Strategy (RIS) of the Madrid International Plan of Action on Ageing (MIPAA). The second cycle of review and appraisal of MIPAA/RIS implementation, reporting period 2007-2011*.

http://www.unece.org/fileadmin/DAM/pau/age/country_rpts/FIN_report_final_1.pdf

FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (2012). *Report of the United Nations High Commissioner for Human Rights*. Economic and Social Council, Substantive Session of 2012. UN Doc. E/2012/51

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=E/2012/51

FN:s högkommissarie för mänskliga rättigheter (2012). *Normative standards in international human rights law in relation to older persons. Analytical outcome paper*. <http://social.un.org/ageing-working-group/documents/ohchr-outcome-paper-olderpersons12.pdf>

Förenta nationernas generalsekreterare (2011). *Follow-up to the Second World Assembly on Ageing. General Assembly, Sixty-sixth session*. UN Doc. A/66/173. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N11/428/83/PDF/N1142883.pdf?OpenElement>

IHMISOIKEUSKESKUS
MÄNNISKORÄTTSCENTRET
HUMAN RIGHTS CENTRE

00102 Eduskunta, Helsinki
www.ihmisoikeuskeskus.fi

00102 Riksdagen, Helsingfors
www.manniskorattscentret.fi